

KLOKKENLUIDERS KRIJGEN STEUN VAN DE NEDERLANDSE VERENIGING VOOR VEILIGHEIDSKUNDE

door ing. A.J. Boes (technisch secretaris van het Brand Preventie Forum).

In elk groter bedrijf of instelling kunnen ongewenste situaties ontstaan, zowel voor de organisatie als voor de medewerkers. Niet altijd wordt daarop door de directie adequaat ingespeeld. Dit kan leiden tot gewetensnood, zeker wanneer het gaat om de veiligheid, of wanneer mensen onrecht wordt aangedaan. Te denken is daarbij aan de gesignaleerde onveiligheid van de kernreactor in Petten door wachtchef Schaap, of een onjuiste voorstelling van zaken aan de weduwe van een militair die overleed door een ongeval met een inferieure landmijn. Het kostte defensie maatschappelijk werker Spijkers zijn baan (evenals Paul Schaap) en jaren, alsmede zijn huwelijk, om eerherstel voor het slachtoffer en een passende financiële uitkering voor de weduwe te bewerkstelligen. Mensen die dit soort activiteiten ontplooiën staan bekend als "klokkenluiders". Hieraan besteedde onlangs de Nederlandse Vereniging voor Veiligheidskunde (NVVK) uitgebreid aandacht.

Sommige beroepsgroepen lopen meer dan gemiddeld het risico om "klokkenluiders" te worden. Veiligheidskundigen behoren daartoe (en in wat mindere mate ook bijvoorbeeld facility managers). Het hoofdbestuur van de NVVK, met zo'n 1500 leden, organiseerde onlangs als onderdeel van de jaarvergadering, een discussiebijeenkomst, waaraan zo'n 120 leden deelnamen. Elektronisch konden zij onder leiding van NVVK-voorzitter Victor Roggeveen hun mening geven over de stellingen die betrekking hadden op klokkenluiders, geponeerd door de vijf inleiders. Andrew Hale (hoogleraar aan de TU Delft en lid van het hoofdbestuur van de NVVK) gaf aan hoe in een lerende en zelfsturende organisatie de noodzaak van klokkenluiders is te beperken of zelfs geheel overbodig te maken, respectievelijk hoe het niet moet (wat dus aanleiding kan zijn om wél de klok te luiden):

Hoe wel:

constateren van een misstand
verifiëren bij collega's
rapporteren via de "lijn"
rapporteren via vertrouwenspersoon
organisatie-analyse
bevestiging of ontkenning van het probleem
actie tot verbetering

Hoe niet:

stil zwijgen
gesloten sfeer; "eigen" belang
geen discussie mogelijk
geen vertrouwen
aanvallen boodschapper
verharding van het conflict

vinden van uitlaatklep in de media

Helaas blijkt echter (te) vaak de aloude wijsheid: "Dood de brenger van de slechte boodschap". Dat leidt nogal eens tot een stilzwijgen na gesignaleerde misstanden of onoirbare omstandigheden (respectievelijk onoirbaar gegeven opdrachten). En indien toch "aan de bel wordt getrokken": het negeren van onderbouwde oordelen en adviezen door het hoger management. Veiligheidskundigen hebben ook nog de "handicap" dat zij vrij vaak fungeren als ontvanger van informatie die betrekking heeft op ongewenste situaties. Wanneer de directie zich dan doof houdt, kan een veiligheidskundige besluiten op een andere wijze de aandacht te trekken; dit om een volgens zijn overtuiging onverantwoordelijke situatie te veranderen. Als stelling bracht de heer Hale naar voren: "De veiligheidskundige behoort bij ernstige misstanden, als geëigende wegen geen soelaas hebben geboden, de klok te luiden". 88 % van de aanwezigen bleek het met de stelling eens. Met zijn voorstel om door de NVVK een collectieve aansprakelijkheidsverzekering te laten afsluiten voor klokkenluiders was 56 % van de aanwezigen het eens.

Paul Hendriks van het Staatstoezicht op de Mijnen (betrokken is bij de winning van delfstoffen in Nederland, zoals vroeger kolen en nu olie, gas en zout), stelde dat in deze sector een in veel jaren opgebouwde traditie aanwezig is bij de bevordering van de veiligheid. Het gaat daar nu eenmaal om activiteiten, waar ongewenste gebeurtenissen tot enorme catastrofes kunnen leiden. Te denken is daarbij aan de ramp met het offshore-platform "Piper Alpha". Het rapport, dat Lord Cullen opstelde, toonde aan dat er fundamentele zaken mis waren wat betreft de veiligheidscultuur (en deze waren ook door personeelsleden gesignaleerd!). Dit bracht de heer Hendriks tot de stelling: "Klokken luiden bevordert het nalevingsgedrag", waarmee 70 % van de aanwezigen het eens was.

Bob Koning van VNO-NCW toonde zich geen tegenstander van het fenomeen klokkenluider, hoewel hij er wel zijn bedenkingen tegen had. Naar zijn mening moet zo veel mogelijk getracht worden om een oplossing te zoeken voor de gesignaleerde misstanden via de daarvoor bestemde structuren. Voorwaarde daarvoor is dat het een "lerende organisatie" betreft, zoals Andrew Hale ook aangaf. Bob Koning stelde dan ook "Er zijn betere methoden dan klokken te luiden". Daar was 80 % het mee eens.

Ramona van der Linden van het Instituut voor Arbeidsvraagstukken ging in op het door dit instituut uitgevoerde onderzoek naar klokkenluiders in het bedrijfsleven in het kader van het huidige rechtsstelsel; dit in opdracht van de toenmalige minister Vermeent. Daarbij kwam onder andere naar voren dat zo'n 80 % van de klokkenluiders de gesignaleerde misstanden intern had gemeld alvorens hiermee naar buiten te gaan. In 60 % van de gevallen had dit negatieve gevolgen voor de klokkenluiders, zoals ontslag, degradatie, mislopen van promotie en belemmeringen bij het vinden van een andere baan. Geconcludeerd is dat er bij klokkenluiders behoefte is aan een onafhankelijke instantie voor overleg, bij voorkeur buiten de organisatie, waar ze werkzaam zijn. Ook is er behoefte aan een betere afstemming tussen de verschillende instanties die reeds actief zijn op dit gebied en een uniforme gedragscode in het bedrijfsleven (voor ambtenaren is reeds actie genomen om de situatie te verbeteren). Door de Stichting van de Arbeid is daarom een verklaring opgesteld inzake het omgaan met vermoedens van misstanden in ondernemingen. Met de stelling: "Er is dringend behoefte aan een goede onafhankelijke en

overkoepelende begeleiding voor klokkenluiders" was 86 % van de aanwezigen het eens.

Paul Ulenbelt van de FNV toonde een sterke affiniteit te hebben met klokkenluiders. Naar zijn mening is het van groot belang dat de NVVK zich actief bezig gaat houden met de vaktechnische kant aan de activiteiten van klokkenluiders. De arbeidsrechtelijke kant ervan is zijns inziens echter in de eerste plaats een zaak voor de vakbond(en). Hij pleitte dan ook voor een geregeld overleg tussen de NVVK en het FNV over klokkenluiders waar het om veiligheidszaken gaat. Ulenbelt karakteriseert klokkenluiders nu als vogelvrije, eenzame helden die als oud vuil worden behandeld. Niet verwonderlijk was dat 83 % van de aanwezigen het eens was met de stelling: "De NVVK dient een meldlijn voor onveilige situaties te openen". In zijn "epiloog" merkte prof. Andrew Hale op dat de NVVK, klokkenluiders belangrijk vindt en dat deze ondersteund moeten worden.

Daarbij vergeleek hij een klokkenluider met iemand die betrokken is geweest bij een ongeval en daarvan blijvend letsel heeft opgelopen. De reacties van de aanwezigen op de stellingen worden door het NVVK-hoofdbestuur beschouwd als een goede ruggesteun.

Stellingen:

1. De veiligheidskundige behoort bij ernstige misstanden, als geëigende wegen geen soelaas hebben geboden, "de klok te luiden"
2. Klokkenluiden bevordert het nalevingsgedrag
3. Er zijn betere methoden dan klokken te luiden
4. Er is dringend behoefte aan een goede onafhankelijke en overkoepelende begeleiding voor klokkenluiders
5. De NVVK dient een meldlijn voor onveilige situaties te openen